

HİTİTÇE METİNLERDE GEÇEN PİTAŞŞA ÜLKESİ

Pitašša Land in Hittite Texts

fiyima AY *

ÖZET

Pitašša Ülkesi Anadolu'nun güneyinde, Hititler'in batya açılan kapı niteliğindedir. Afyonkarahisar-Isparta-Burdur dolaylarında bir yerde olması gerektiğini düşündüğümüz bölgenin aynı zamanda Afla Ülke sınırlarında olması ad geçen ülkenin stratejik bir öneminin artmasına sebep olmuştur. Söz konusu bölge için Bat Anadolu'da Ahhiyawa'nın köklü olması ile Hititler karşısında güç oluşturan Arzawa beylikleri ve Hitit Devleti arasında mücadeleler cereyan etmiştir. Ele geçen metinlere baktığımızda Pitašša Ülkesi'nin, Hitit Devleti'ne karşı zaman zaman isyan ettiği gözlerden kaçmamaktadır. Aslında Hitit Ülkesi'ne bu denli yakın sınırları olan bir ülkenin böylesine itaatsiz davranışları içerisinde bulunması akıldaca görünmemektedir. Tarihsel gelişime baktığımızda da Bat Anadolu Bölgesi ve konumuz açısından Pitašša Ülkesi'ndeki Hitit hakimiyetinin göstermelik bir hakimiyet olmaktan öteye gidemediğini görmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Hitit, Afla Ülke, Pitašša.

ABSTRACT

Pitašša, the gate of Hittites to western Anatolia, stated at South of Anatalia. Somewhere in the neighborhood of Afyonkarahisar-Isparta-Burdur in which we think it should be and had lied in the borders of Lower Land, it had an great strategical importance. In these region struggle took place between the Hittite and Arzawan principalities, in the face of provocation of Ahhiyawa. When we look at het texts, we find out that from time to time it rebelled against Hittites. In fact, having such disobedient behavior like Pitašša, does not seem wise that it lied close to borders of Hittite. As we search the historical progress, we observe that in the Western Anatolia Region and Pitašša Land, we see that

---

*□ Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

Hittite power was a rule that could not go further than it seen.

Key Words: Hittite, Lower Land, Pitašša.

***

GİRİŞ

Pitašša adına, Madduwatta Metni (CTH 147), I.šuppiluliuma'nın yalıkları (CTH 40), II. Murşili ve Mira kralı Kupantakurunta arasında yapılan anlaşmada (CTH 68), II. Murşili'nin Veba Duaları'nda (CTH 376) II. Ramses'e ait Kadeş Savaşı'nı anlatan yazılarda, Ulmi-Teşup anlaşmasında (CTH 106) rastlanır (Jewell, 1974: 235). Pitašša Ülkesi'nin adının geçtiği dönemler ve yazılı şekilleri de aşağıdaki gibidir;

KUR URUPi-e-da-aš-sa KBo XIX. 53 III 8 (I.šuppiluliuma)

URUPi-e-t/da-aš-ša KBo XIV. 4 I 1 (I.šuppiluliuma)

KUR URUPi-ta-aš-ša KUB XXIV. 3 II 41 (II. Murşili)

KUR URUPi-i-ta-aš-ša KUB XXIV. 4 27

KUR URUPi-taš-ša KUB VI. 41 I 32

URUPi-ta-aš-ša KUB XIX. 2 36 (III. Hattu_ili)

KUR URUPi-taš-ša KBo IV. 10 (Datašša kralı Ulmi-Teşup ile anlaşmada) (Heinhold-Krahmer, 1977: 355).

Pitašša Ülkesi'nin nerede olduğu bilim adamları tarafından tartışılmaktadır. Hawkins ve Macqueen, Pedessa-Pitašša Ülkesini, Tuz Gölü'nün batısında Polatlı ve Kadınhanı arasında lokalize etmiştir. Aynı zamanda burası III. Hattuşili ve Ulmi-Teşup arasında yapılan anlaşmada belirtilen Hatti ve Tarhundašša arasındaki sınır bölgesi olmasının yanı sıra IV. Tuthalya'nın Kurunta ile yaptığı anlaşmada da Pitašša ülkesi geçmektedir (Hawkins, 1998: 22; Macqueen, 1968: 173).

Halbuki Barnett, Deniz Kavimleri üzerine yazdığı olduğu makalesinde Kadeş Savaşı'na Hititler'in yanında iştirak eden Batı Anadolu kavimleri

arasında Pitašsalılar'ın da adını zikretmekte ve bu bilgisini de II. Ramses'in sözde zafer kitabelerine dayandırmaktadır (Barnett, 1975: 359-378). Biz Barnett'in görüşünün daha doğru olduğu kanaatindeyiz. Öyle anlaşıyor ki, Hitit metinleri doğru yorumlanacak olursa, Pitašša Ülkesini Afyonkarahisar-Isparta-Burdur dolaylarında bir yere lokalize etmek daha mantıklı gibi görünmektedir. (Bkz; Ek Harita 1, Ek Harita 2, Ek Harita 3)

Hitit metinlerinde Pitašša Ülkesi hakkında bilgi veren pasajlara değinmeden önce Afla Ülke hakkında bilgi vermenin yararlı olacağı kanaatindeyiz. Pitašša Ülkesi Afla Ülke sınırlarında bulunması sebebiyle oldukça stratejik bir konuma sahiptir. Hitit metinlerinde Afla Ülke KUR ŠAPLITI fleklinde geçmektedir. Afla Ülke sözünden "Düz Ülke" anlamı çökmekle birlikte, Konya Ovası'nın güney batı buranın lokalizasyonu için önerilmektedir. Afla Ülke'nin Ussa, Parshunta fihirleri, Hutnuwanda Dağı ve Hulaya Nehri'nden oluştuğu Muvvattali'nin dua metinlerinden anlaşılmaktadır. Bununla birlikte metinlerden anlaşıldığı üzere, Afla ülke üç politik bölgeden oluşmaktadır; Dadassa, Hulaya Nehri ve Ussa memleketi (Karauuz, 2005: 41; Ünal, 2003: 145; Garstang, 1944: 18).

Hitit metinlerinde, Pitašša Ülkesi Hitit İmparatorluğu'na sıklıkla sorun çökaran bir ülke olarak geçmektedir. Nitekim II. Tuthalya dönemi hakkında bilgi veren Madduwatta Metni'ne baktığımızda Pitašša memleketinin Hititler'den yüz çevirdiği ve Madduwatta ile birlik olup Hititlere karşı isyana kalktığından bahsedilmektedir;

"Sonra ben Majeste şalpa Ülkesi'nin dışından ve [ülkenin dışından] yaya ve arabalı savaşçılar getirdiğimde, Madduwatta, Pitašša'nın LÚtaparii allı ve yafllarını yemin ettirdi ve onları yoldan çıkardı." (Karauuz, 2005: 83)

Pitašša Ülkesine ait hiç bir bey adı zikredilmemesine rağmen Madduwatta Metni'nde geçen iki satıra göre bölgenin 2 adet görevli tarafından (LU.MEŠ) idare edildiği anlaşılmaktadır;

39)ša KUR URUPi-t-ta-as-sa LUta-pa-ri-ya-al-l [i-e-eš U LU.MEŠ ŠU.GI. URUPi-i-ta-as-sa-ya

...

42).....A-NA LU.MEŠ URUPi-t-ta-as-sa (Jewell, 1974: 237)¹.

Batı Anadolu'da Hitit karşıtı olumsuzların bafrolünü Ahhiyawa'nın karşıtması altında olan Arzawa Ülkesi oluşturmaktadır. Burada Arzawa Ülkesi hakkında kısa bir bilgi vermek yerinde olacaktır. J. A. Knudtzon'un, EA 31 ve EA 32 numaralı mektupların Arzawa Kralı Tarhundaradu tarafından firavun

III. Amenofis'e gönderildiğini tesbit ettiği 1902 yılından itibaren "Arzawa" adı, bilim adamlarının dikkatini çekmeye başlamıştır. Bu arada hemen belirtmeliyiz ki, yukarıda sözü edilen Amarna mektupları, Arzawa adının ilk kez geçtiği vesikalar değildir. Daha sonra yapılan kazılar neticesinde Boğazköy arflivinde keffedilen binlerce tablet arasında Arzawalı'lar'dan ve Arzawa ülkerinden söz eden metinlere rastlanmıştır. Hitit çivi yazılı metinlerinde Arzawa, Arzawa fihri (URUAr-za-wa), Arzawa Ülkesi (KUR URU Ar-za-u-wa) ve Arzawa Ülkeleri (KUR KURMEŠ URU Ar-za-ú-wa) flekinde geçmektedir(Krahmer, 1977: 4; del Monte ve Tischler, 1978: 42; Karauşuz, 2002: 107-109). Arzawa Ülkeleri genel anlamıyla Mira-Kuwalya, Hapalla, Őha Nehri, WiluŐa ülkesinden meydana gelmekte ve bağımsız olarak hareket etmekte idi(Jewell, 1974: 254; Singer, 1983:206; Bryce, 2003:35; Goetze, 1975: 118).

Yukarıda adları geçen tüm Arzawa ülkelerini günümüz Anadolu coğrafyasına yerleştirdiğimizde, doğuda Kütahya-Uflak-Afyon-Sandıklı hattından, güneyde Bodrum yarımadasına, kuzeyde Balıkesir, Bursa, Eskişehir'den batıda Ege Denizi hattına kadar uzanan topraklar karşımıza çıkmaktadır. Öyle görölüyor ki, Hitit metinlerinde Arzawa Ülkesi daha çok askeri konular sebebi ile karşımıza çıkmaktadır. Metinlere göre Arzawa, Hitit memleketinin batısında ve Batı Anadolu'nun stratejik bir bölgesinde yer alan düflman bir memleketdir(Bryce, 1979:60).

Nitekim, Kral I. Őuppiluliuma'nın Kahramanlıklar metninde de Arzawalı Anzapahhaddu'nun, Alal/ntalli ve Zapalli ile birlikte PitaşŞa fihri birliklerini naslı ikna ettikleri anlatılmaktadır. Őuppiluliuma PitaŐŐalı'ların tekrar kendi tarafına dönmesini istediğinde PitaŐŐalı'lar bu istediğini reddetmiş, bunu üzerine de Hitit kralı komutanı Himuli'yi PitaşŞa üzerine göndermiştir. Fakat Anzapahhaddu Himuliyi mağlup etmiştir. Bunun üzerine Őuppiluliuma bizzat kendisi Mira ile başlamak üzere Batı Anadolu üzerine sefer yapmıştır(Jewell, 1974: 240).

¹ Aynı zamanda Bkz; H.Klengel, "Die Rolle der Alttesten (LÚME__U.GI) im Kleinasien der Hethiterzeit", ZA 23/1965, s.225.KUB XIV. 1 A.y. 38;

³⁸ ...mMa-ad-du_a-at-t[a_a_-ma A-NA DUTU_<]

³⁹ [_A] KUR URUPí-i-ta-a_-a-ia me-na-a_-a-an-ta li-in-ga-nu-u_-k_-it nu-u_pár-ra-an-ta]

⁴⁰ ti-it-nu-ut am-me-el_a-az e-e_-ten nu_a-za-kán [_A DUTU_< KUR.KURT<]M e-e_-du-ma-at KUR URU_a-at-ti-ma-_a _a-al-a_-te-en nu ú-e[-ir _A DUTU_< KUR.KURT<M e_a-an-ta-at]

⁴¹ nu URUD<DL<_I.A BÁD ar_a_a-ar-nu-ir

I. Šuppiluliuma zamanında Hitit Devleti ile iyi ilişkiler sağlayan Mira Beyi Maššuiluva, II. Muršili zamanında Hitit egemenliği altında bulunan Pitašša'ya saldırı yaptı. II. Muršili bu isyanı bastırmak amacıyla Sallapa'dan ayrıldığı anda Maššuiluva Maša ülkesine kaçtı.

KBo XIX.53 III 2-9 numaralı metinde de Pitašša ülkesi Alantalli ülkesi ile birlikte anılmaktadır;

2]-li <-NA KUR URU[
3]x nu nam-ma MZa-pa-al-li[
4]MA-la-an-ta-al-li-na Ú-UL ù-e-mi-xi-[x]-un
5]na-aš-ša ša-ra-am-ma-na-az ar-nu-nu-un [
6 -] an-ma ša-lu-kán QA-DU NAM.RAMES GUDHI.A
UDUHI.A
7] nam-ma-aš-ma-aš-ša-an BE-LUMEŠ še-er tar-na-aš-[
8] MEŠ <-NA KUR URUPé-e-de-aš-ša a-še-šu-š a-an-za[
9]xx A-B<-<A pé-e-šu-te-er

2-9]x ülkesinde[ ] ve sonra Zapalli [ ] Alantalli, bulamadım [ ] yukarıdan aşağıya hareket ettim. [ ] Koyun, sığır ve tutsaklar hakkında bir haberi [ ] ve sonra beyler üzerine yöneldim. [ ] Onlar Pitašša ülkesinde yerleştirildi. [ ] babam onları götürdü. [(Karauouz, 2005; 84-85).

Bununla birlikte II. Muršili'nin 12. yıl kayıtlarında Pitašša ülkesinin isyana kalkışını görmekteyiz. Pitašša Ülkesi halkı Batı Anadolu'da Hitit müttefiki Mira Beyi Maššuiluva tarafından isyana teşvik edilmişti.

CTH 68

§4 (B I 22-29; D I 22-33)

"...Fakat Maššuiluva bana (karşı) kavgaya girifti. Ve Pitašša ülkesini ve kölelerim (olan şatti ülkesi halkını) bana karşı karşılaştı. Ve o, bana karşı neredeyse [savacı baskılayacak]." (Karauouz, 2002; 120-121)

Bu isyan da muhtemel olarak Maša ülkesi kralı olduğu tahmin edilen E. GAL. PAP isimli birinin kötü niyeti sonucu ortaya çıktı. Belgelerden anlaşılabilmektedir (Ünal, 2003a; 36).

II. Muršili'nin Veba Dualarında Pedessa, Gaška, Arawanna, Kalasma, Lukka Hatti memleketine tabi ama vergi vermeyi reddeden vasallar arasında

sayılmaktadır (Jewell, 1974; 244). Buradaki Pedessa, Pitašša Ülkesi olmalıdır.

Diğer taraftan Tarhuntašša ülkesi kralı Ulmi-Teup ve III. Hattuuli'nin arasındaki antlaşmada (CTH 106) Pitašša Ülkesi'nin sınırlarını bahsetmektedir;

"fiimdi sen Ulmi-Teup'a verdiğim ülkeyi ve senin için tespit ettiğim sınırları koru. Onları bozma sınırları böyle tespit edilmiştir: Pitašša ülkesi yönünde Hawa dağ, Zarniia flehri gantananna'sı Sanantarwa flehri sınırdır. Fakat Zarniia flehrinin gantananna'sı ve Sanantarwa flehri sınırdır. Fakat Zarniia flehrinin gantananna'sı şulaia Nehri Ülkesi'ne aittir. Sanantarwa Pitašša'ya aittir." (Karauuz, 2002; Garstang-Gurney, 1959: 66; Bryce, 1986-1987: 100).

Kurunta ve IV. Tuthalya arasında yapılan antlaşmaya göre Pitašša Ülkesinin Hatti yönündeki sınırları "Sanantarwa, Arimmatta" olarak gösterilmektedir;

Bo.86/299

§4

22 IŠ-TU KUR URUPi-ta-aš-ša-ma-aš-ši-an-ma-az URUNa-aš-ša-an-ta-aš ZAG-aš e-eš-za

23 URUNa-aš-ša-an-ta-aš ZAG-aš e-eš-za

24 nu-ši-ši A-BU-⟨A ZAG an-da šu-it-ti-at nu-kán A-NA [TU]P-
P⟨ pi-kil-ti

25 ŠA ABU-⟨A DKASKAL.KUR URUA-ri-im-ma-at-ta an-la-
al-li-in ZAG. EG⟨R-pa te-eš-šu-un

26 nu-uš-ši Š-TU KUR URUPi-ta-aš-ša Š-TU ZAG URUA-ri-
im-ma-at-ta

27 URUNa-aš-ša-an-ta-ši URUša-ut-ta-aš-ša-aš-ša ZAG-aš URUHa-
aš-ša-an-ta-aš-ma-kán

28 URUŠ a-at-ta-aš-ša-aš-tu ⟨-NA KUR URU Hu-u-la-ia a-aš-ša-
an te-el (Otten, 1988: 10).

22-28 Eski den Pitašša ülkesi nüfus sahasından itibaren, Naššanta flehri sınırları idi. Ve ona, babam sınırları çaktı. Babamın antlaşma talebinde Arimatta flehri DKASKAL.KUR² sınırları yapıldı. Ve fiimdi ben Majeste sınırları tekrar önceki gibi düzenledim. Ve ona Pitaşa ülkesi nüfus sahasından itibaren Arimatta, Naššanta, šattašša flehirleri, şulai Nehri Ülkesi'ne aittir. (Karauuz, 2002: 94).

SONUÇ

Son söz olarak flunu söyleyebiliriz ki, AflaÜ Ülke sñrlarına yakñ bir yerde bulunduĐu anlaflñlan Pitašša Ülkesi, Hitit metinlerden anlaflñldĐu kadarıyla itaatsiz bir ÷lke olarak karflmıza çñkmaktadır. Aslñnda Hitit Ülkesi'ne bu denli yakñ sñrlarĐ olan bir ÷lkenin böylesine itaatsiz davranflar içerisinde bulunmasĐ akĐlca görünmemektedir. Buranñ AflaÜ Ülke sñrlarında bulunmasĐ da oldukça önemlidir. Çünkü AflaÜ Ülke BatĐ Anadolu'ya açĐlan yollardan biri üzerinde bulunmaktadır ve buranñ konttolünün Hititler'in elinde olmasĐ, Hititler'in asl hedefi olan Kuzey Suriye yönündeki seferleri esnasında güvenlik saĐlayacaktır.

Ama flunu gözden kaçırılmamalıdır ki, Pitašša Ülkesi'nin bu itaatsizliğinde Mira Ülkesi'nin de muhakkak surette payĐ olmalıdır.

BilindiĐi üzere Hitit Devleti IV. Tuthalya'dan sonra uzun bir ömür süremeyecek ve yaklaşık 30 yıl sonra tarih sahnesinden tamamıyla çekilecektir. IV. Tuthalya'dan sonra iktidara gelen III. Arnuwanda ve II. šuppiluliuma dönemleri hakkında bilgi veren kaynaklarımız son derece azdır. Bu belgelerde de Pitašša Ülkesi'nden söz edilmemektedir. Öyle zannediyoruz ki, Egeli kavimlerin tahribatından Pitašša Ülkesi de nasibini almış olmalıdır.

---

² Düden. Bkz; Edmund I. Gordon, "The Meaning of the Ideogram dKASKAL.KUR="Underground Water-Course" and Its Significance for Bronze Age Geography", JCS 21/1967, s.70-88.

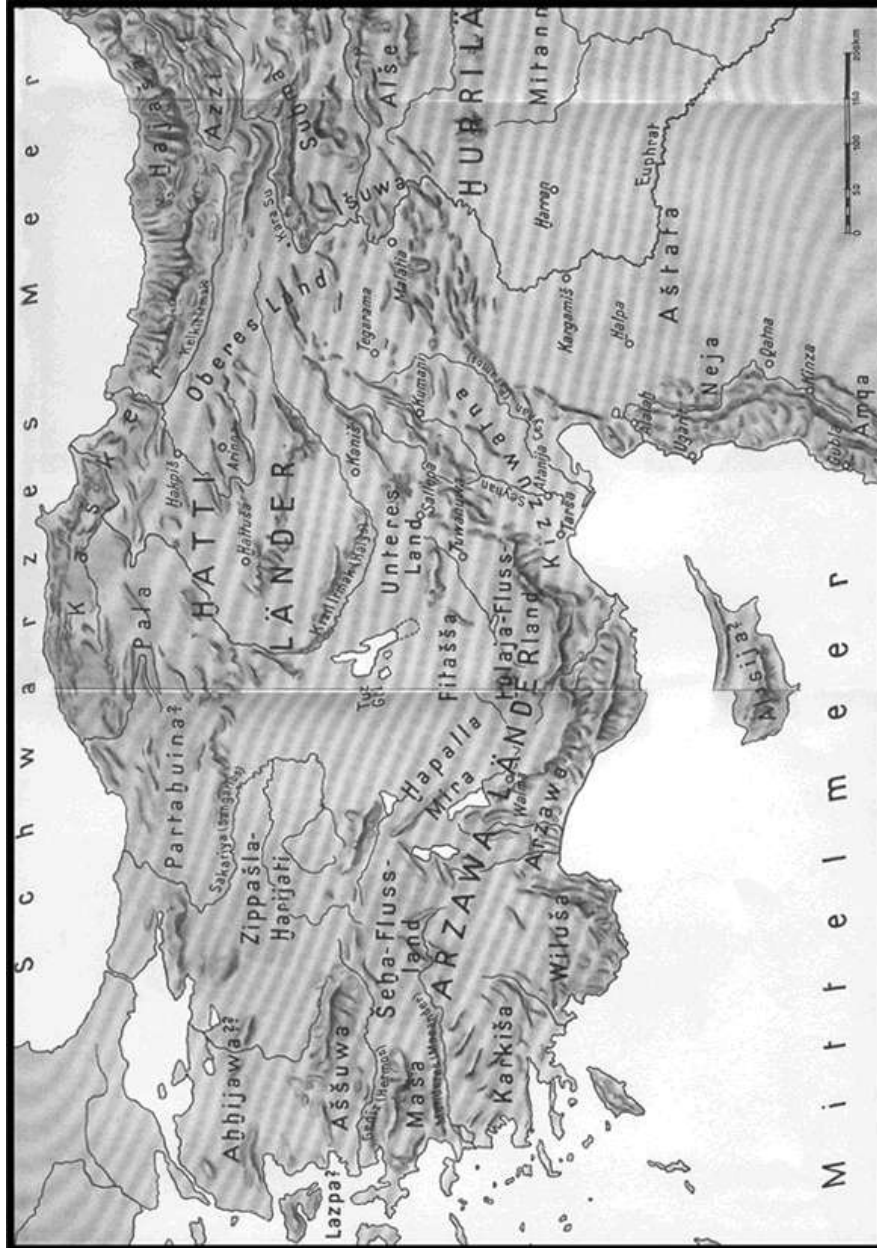
KAYNAKÇA

- BARNET, R.D. (1975), "The Sea Peoples", CAH 2/2, s.359-371.
- BRYCE T. R., (2003), "History", The Luwians, ed. H.Craig Melchert, Brill.
- BRYCE, T.R. (1986-1987), "The Boundaries of Hatti and Hittite Border Policy", Tel Aviv 13- 14, s. 85-102.
- del MONTE, G.F. ve TISCHLER, J. (1978), *Reportoire Geographique des Textes Cuneiformes VI: Die Orts-und Gewässernamen der Hethitischen Texte*, Wiesbaden.
- GARSTANG, J. (1944), "The Hulaya River Land And Dadassas:A Crucial Problem in Hittite Geography", JNES 33-1, s. 14-37.
- GARSTANG, J. and GURNEY, O.R. (1959), *The Geography of the Hittite Empire*, British Institute of Archaeology, London.
- GOETZE, A. (1957), *Kleinasien. Kulturgeschichte des Alten Orients*, München.
- GOETZE, A. (1975) "Anatolia From Shuppiluliuma to the Egyptian War of Muvattalish", *History of The Middle East and The Aegean Region c.1380-1000 B.C.*, CAH 2.2- chp XXI, Cambridge University Press.
- HAWKINS, J.D. (1998) "Tarkasnawa King of Mira 'Tarkondemos', Boğazköy Sealing and Karabel", AS 48, s. 1-31.
- HEINHOLD-KRAHMER, S. (1977), "Arzawa.Untersuchungen zu einer Geschichte nach den Hethitischen Quellen", THeth 8, Heidelberg.
- JEWELL, E. R.(1974), *The Archaeology and History of Western Anatolia During the Second Millenium B.C.*, Chicago University Microfilms.
- KARAU/ UZ, G. (2002), *Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazı Belgelerine Göre Hitit Devletinin Siyasi Antlaşmalar Metinleri*, Çizgi Kitabevi Yay., Konya.
- KARAU/ UZ, G. (2005), *Arkeolojik ve Filolojik Belgeler Işığında M.Ö. II. Binde Orta Anadolu'nun Güney Kesmi*, Çizgi Kitabevi Yay., Konya.

- KLENGEL H. (1965), "Die Rolle der Altesten (LÚMEŠŠU.GI) im Kleinasien der Hethiterzeit", ZA 23/, s. 225.
- KRAHMER, S.H. (1977), "Arzawa. Untersuchungen zu einer Geschichte nach den Hethitischen Quellen", THeth 8, Heidelberg 1977.
- MACQUEEN, J.G. (1968), "Geography and History in Western Asia Minor in the Second Millenium B.C.", AS 18, s. 169-185.
- MACQUEEN, J.G. (1968), "Geography and History in Western Asia Minor in the Second Millenium B.C.", AS 18, s.169-185.
- OTTEN, H. (1988), "Die Bronztafel aus Boğazköy Ein Staatsvertrag Tutkalijaz IV", StBoT 1, Weisbaden.
- SINGER, I., (1983), "Western Anatolia in the Thirteenth Century B.C. According to the Hittite Sources", AS 33, s. 205-217.
- ÜNAL, A. (2003), Hititler Devrinde Anadolu-Kitap 1, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

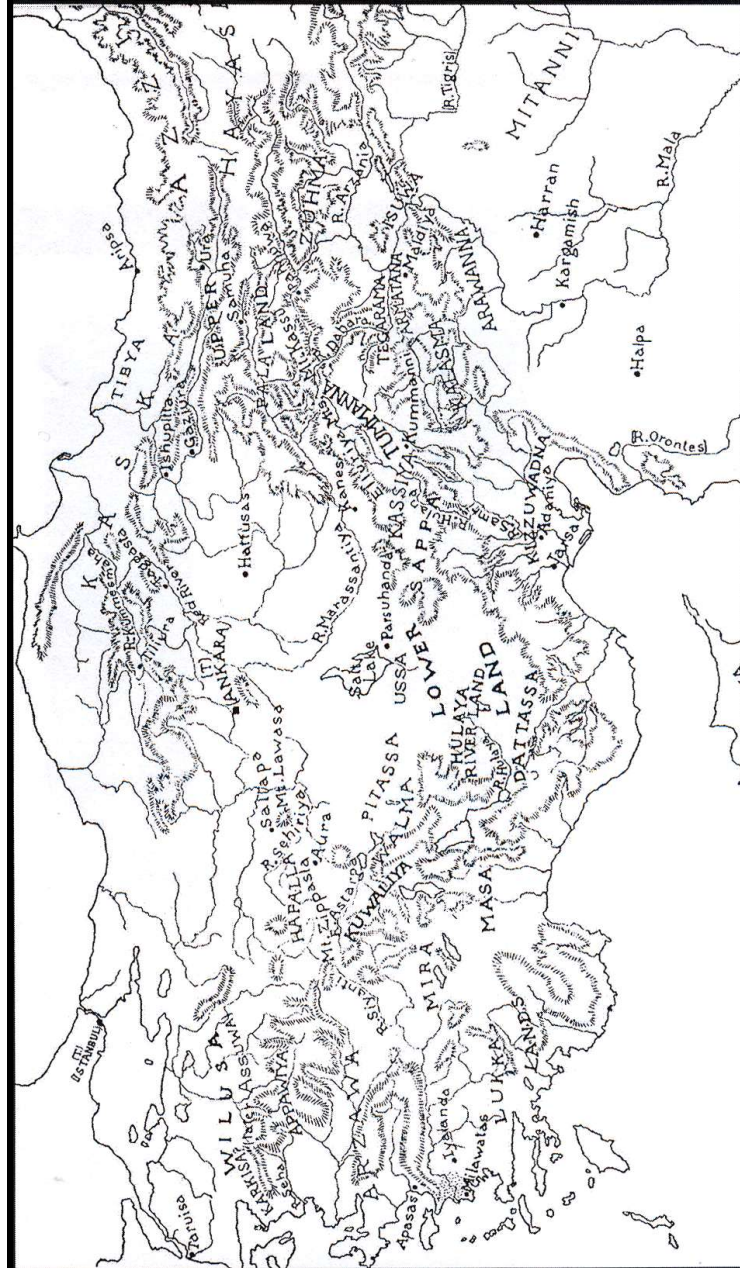
Ek: Harita 1

GOETZE, A. (1957), Kleinasien. Kulturgeschichte des Alten Orients, München.

Ek: Harita 3

GARSTANG, J. and GURNEY O.R. (1959), The Geography of the Hittite Empire, British Institute of Archaeology, London.